

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI
BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM INNOVACIYALAR
MINISTRILIGI
ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI MÁDENIYAT HÁM
TURIZM MINISTRILIGI
ÓZBEKSTAN MÁMLEKETLIK KONSERVATORIYASI
NÓKIS FILIALI**

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHISI

ilimiy-metodikaliq jurnal

MUSÍQA VA SAN'AT AXBOROTNOMASI

Ilmiy-uslubiy jurnal

ВЕСТНИК МУЗЫКИ И ИСКУССТВА

Научно-методический журнал

BULLETIN OF MUSIC AND ART

Scientificmethodical journal

№ 1

SHOLKEMLESTIRISHI:

O'zbekiston mamleketlik konservatoriyasi Nokis filiali

- Bas redaktor:** – Allanbaev Rudakiy, professor w.w.a
Bas redaktor orinbasari: – Kamalova Dilduza, filologiya ilimleri boyinsha
filosofiya doktori (PhD)
Juwapli xatker: – Gulmira Palwanova

REDKOLLEGIYA AGZALARI:

- Omonilla Rizaev** – O'zbekiston mamleketlik k'rkem oner ham mad'niyat
institut'i, professor w.w.a.
Hikmat Rajabov – O'zbekiston mamleketlik konservatoriyasi Nokis filiali,
professor w.w.a.
Sayyora Gafurova – O'zbekiston mamleketlik konservatoriyasi, professor
Oydin Abdullaeva – O'zbekiston mamleketlik konservatoriyasi, professor.
Qurbanbay Jarimbetov – Qaraqalpaq mamleketlik universiteti, professor.
Alima Berdimuratova – Qaraqalpaq mamleketlik universiteti, professor.
Ziyada Bekbergenova – OzR IA Qaraqalpaqstan bolimi, professor.
Oqilxon Ibragimov – O'zbekiston mamleketlik k'rkem oner ham mad'niyat
institut'i, professor.
Azizbek Turdiev – O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Senatm'n jaslar,
mad'niyat ham sport mas'eleleri komiteti baslig'i
orinbasari, filologiya ilimleri boyinsha filosofiya
doktori (PhD).
Allanazar Abdiev – Filologiya ilimlerinin kandidati, Qaraqalpaqstan Respublikasi
xaliq jazirshisi
Artiqbay Erejepov – Nokis qalaliq 1-sanli balalar muzika ham k'rkem oner mektebi,
pedagogika ilimleri boyinsha filosofiya doktori (PhD).
Janabay Marziyev – Qaraqalpaq mamleketlik universiteti, filologiya
ilimleri boyinsha filosofiya doktori (PhD), docent.
Iroda Mirtalipova – OzMK janindagi B.Zokirov atindagi MEKOl, k'rkem
onertanir ilimleri boyinsha filosofiya doktori (PhD).

JAMIYETLIK KENES:

Baxtiyor Sayfullaev	Najimatdin Muxameddinov
Ozodbek Nazarbekov	Najimatdin Ansatbaev
Komoliddin Urinbaev	Gulistan Annaqlicheva
Dawitbay Qurbaniyazov	Rayxan Saparova
Qalbay Turdiev	Paraxat Mamutov

MAZMUNĠ

Алланбаев Р. Миллий мәдеиятымызды рауажландыруу жолында және бир кәдем	3
--	---

MUZİKATANIW

Мамутов П.А. Замангәй музыка тәлим системасын жетилистириүде рууыйлыктын орны	5
Пахратдинов Ш. Работа над произведением крупной формой	10
Sayidov T. D. Xonandalik ovozing fiziologik va akustik xususiyatlari	14
Мирталипова И.М. Ҳинд мусика назариясидаги товушкатор структураларига бир назар	16
Raimova D.M. O'rta Osiya musiqa cholg'ularining paydo bolish tarixi	20
Расулов М.М. Мусика, теле ва радио дастурларнинг муҳим компоненти ва композицион омили сифатида (тембр, темп, ритм, импульсивлик мисолларида)	23
Matyakubova U.G'. V-XV asrlar markaziy Osiyada musiqa madaniyatining nazariy asoslari	28

KORKEM ONER

Ражабов Х.Ж. Арсланбай Нажимов ижодига бир назар... ..	33
Matimuratov S.E. Qaraqalpaq kompozitori Kenesbay Abdullaev dōretiwshiligi haqqında	35
Qutekeeva R.A. Qaraqalpaq kōrkem ōnerinde Ilish Xojametovtın tutqan ornı	39
Allaniyazov B.Q. Muzika kōrkem ōnerinin bayteregi (<i>Kompozitor Najimatdin Muxammeddinovtın ōmiri ham dōretiwshiligi haqqında</i>)	44
Чаршемов Ж.А. «Қоблан» балетининг композицион хусусияти	48
Абдуллаева Ш.С. Труд все побеждает	57
Abatbaeva R.A. Qaraqalpaq kōrkem ōnerinde kompozitor Gayıp Demesinovtın tutqan ornı	61
Палўанова Г.А. «Аязий» драмасында кахарман характерин сәулелендириўдиц өзине тән қасийетлери	65
Палўанова Г.А. Каракалпакстанда театр режиссурасының пайда болыуындагы миллий дәреклер	68
Muxammeddinov Q. Milliy opera ham balet janrdagi tariyxiy shigarmalar	71
Parmonov D.R. «Doira va urma zarbli cholg'ulari» musiqa san'atining yorqın namoyondasi	75
Каримова И.И. Традиции исполнения музыки Каракалпакского композитора Гаип Демесинова	78

ATQARIWSHILIQ ONERI

Erejepov A.A. Baqsishılıq kōrkem ōnerinde dōretilgen qosıq ham namalarını jaslar tarbiyasındaǵı ahmiyeti	83
Tnıbaev P.K. Dirijyorlıq kōrkem ōnerinin turleri ham evolyuciyası	87
Шарипова А.Р., Сидикова А.М. К вопросу о фортепианном исполнительском искусстве в Узбекистане	92
Ayubov K.Z. Foniologiya va odam ovozi tasnifi	95
Ziyovutdinova Z.U. XIX asrning ikkinchi yarimida o'zbek xalq cholg'ulari ijrochiligi sohasidagi jiddiy o'zgarishlar	98
Dadaboyev X.M. Xalq cholg'ulari ansambllarini tashkil etish	100
Aliev N.G. Demli saz āsbaplar tariyxı, klassikalıq muzika ham onın būgingi kündeǵi tutqan ornı	102

Saidxonov A.S. Cholg'u konsert janrı tarıxı va taraqqiyoti	105
Jumabaev A.E. Qaraqalpaq kórkem ónerinde xalıq namalı qosıqlarınm tutqan orm	110

MUZIKA PEDAGOGIKASI

Xojanazarov T. Vokal pedagogikasındagı metodlardı zamanagóy pedagogikaga aylandırıw usılları	115
Ходжаметова Г.И. Задача обучения, воспитания и развития детей в музыкальной школе	117
Botirova X.T. Musıqa ta'limi pedagogikasida o'quvchi yoshlarni ma'naviy-axloqiy ta'lim-tarbiyasini shakllantirish	121
Saidumarov I. Ta'lim-tarbiya va shaxsning ma'naviy kamoloti xususida sharq allomalarining qarashlari	124
Абдисултанов Ж.Дж. Болалар мусика ва санъат мактабларида «Мусика адабиёти» фанини ўқитишда инновацион ёнлашув	128
Матёқубов Э.Г. Мусикада модулли таълим асослари	131
Najmetdinova N.I. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning mustaqil musiqiy faoliyatining ahamiyati va mazmuni	137
Iseev R.A. Fortepiano paninin jahon muzika oqıw procesindeki ahmiyeti ham orm	141
Dauletbaev T.K. Milliy saz asbaplarm mektep oqıwshılarma úyretiwidin ahmiyeti	145

JÁMIYETLIK-GUMANITAR PÁNLER

Бекбергенова З.У. Қарақалпақ халық дәстаны «Қырық қыз» хэм хэзирги қарақалпақ драматургиясы	150
Утепова Т.Б. Маданиятлараро мулохот таҳлиллари Европа олимлари назарида	153
Жумашева А.Х. Интерактивные приёмы и формы проведения практических занятий	159
Саденова Г.П. Қарақалпақ паремиологиясында жақсылық концепти	163
Mambetnazarov M.K. Hoja Axmet Yassawiy hikmetlerinin jaslar tarbiyasındagı ahmiyeti	166
Марзияев Ж.К. Мақаланың публицистикалық сыпатламасы	169
Камалова Д.Э. Шығарма композициясында турмыс шынлығын сәулелендириў шеберлиги	171
Мамбетназарова Р.К. Идеино-тематические особенности жанр путешествия в Каракалпакской литературе (на примере «Путешествия в пять стран по океану» Тажсена Изимбетова)	175

JAS IZERTLEWSHILER

Paxratdinov J.A. Kop qırlı talant iyesi	180
Jumamuratova A.A. Qaraqalpaqstanda Opera janrınm tutqan orm	181
Muratbaeva A.A. Jaslardın muzikalıq intellektın asırıwda muzika sınshısı Gulmaryam Kamalovanın orm	185
Orazalieva G.S. Güllengen dawırde — Jana namalar (Jamil Charshemov dóretpeleri haqqında)	186
Segizbaeva G.Q. Qaraqalpaqstanda daslepki muzikalıq drama janrınm payda bolıwı	188

QARAQALPAQ KÓRKEM ÓNERİNDE XALÍQ NAMALÍ QOSÍQLARÍNÍN TUTQAN ORNÍ

Jumabaev A.E.

Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filiali

Annotaciya: Bul maqalada qaraqalpaq kórkem ónerinde xalıq namalı qosıqlarının tutqan ornı haqqında ken turde sóz etiledi. Qaraqalpaq awızeki ádebiyatının bugingi kunge shekem jetip keliwinde qaraqalpaq namalı qosıqları, «Bet ashar», «Hawjar», «Qız Minayım» sıyaqlı xalıq qosıqlarının ahmiyeti jarıtılıp berilgen.

Gilt sózler: kórkem óner, nama, xalıq qosıqları, ádebiyat, muzika, shayır.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль народной музыки и песен в каракалпакской культуре. Каракалпакская народная песня - фольклорное произведение, которое сохраняется в народной памяти и передаётся в устной форме. На сегодняшний день дошедшие до нас народные музыкальные песни, такие как «Бет ашар», «Хаужар», «Кыз Минайым» - важная составляющая фольклора.

Ключевые слова: культура и искусство, музыка, народные песни, литература, поэт.

Annotation: This article discusses the role of folk music and songs in the Karakalpak culture. Karakalpak folk song is a folklore work that is preserved in peoples memory and transmitted orally. To date, the folk music songs that have come down to us, such as «Bet ashar», «Khauzhar», «Kyz Minaiym» are an important component of folklore.

Keywords: culture and art, music folk songs, literature, poet.

Ádebiyat ham muzika biri-birinen ajıralmas tusinik. Qaraqalpaq awızeki ádebiyatının bugingi kunge shekem jetip keliwinde qaraqalpaq namalı qosıqlarının ornı girewli. Tariyxta belgili bolğanınday qaraqalpaqlar turli sebeplerge bola ózlerinin jıllı orınların taslap, jerinen, suwınan ajırılıp, koshpeli turmıs keshirgen. Bum Berdaq shayırdın «Bolğan emes» qosıgınan kóriwimizge boladı:

Qaraqalpaq xalqı bulıp,
Qonsı otırған eli kúlip,
Birazları jolda ólip,
Juz jıl qonıs basqan emes [3: 32].

Kóp qıyınshılıqlarğa qaramastan, qaraqalpaq xalqı ózlerinin mun-sherlerin, därtlerin qosıq qılıp, namaga salıp aytıp, jenillenip, sana-seziminin ruwxıy jaqtan sınawına jol qoymagan. Xalıq arasınan shıqqan baqsı-jırawlar bul qosıq ham terme-tolgawlardı óz repertuarlarına kirgizip, olardı kórkemlik jaqtan bayıtıp, atadan balaga jetkeriw arqalı bugingi kunge shekem alıp kelgen. Ataqlı agartıwshı

Q. Ayımbetov ózinin «Xalıq danalığı» kitabında bilay keltiredi:

Nar gürkirep turganda,
Ulek kele almas qasına,
Er jigittin basınan,
Dawleti qaytqan kuninde,
Qamshı tiyer basına.
Nar gürkiremey naylesin,
Aldınan mal ótken son,
Er jılamay naylesin,
Ómir zaya ótken son.

Bul termelerden qaraqalpaq xalqının ótken zamanlarda koshpeli ómir keshirgenligin, koshkende kóligi tuye bolğanlıgın biliwge boladı [1: 89].

Xalıq qanshelli koshpeli turmıs keshirse de, ózinin bay ádebiy miyrasların joytpadı, namalı qosıqları elege deyin xalıq qosıqları atamasında atqarılıp kiyatır.

Jana tuwılǵan balanı besikke bolegen ana oz tilek-ārmānların qosıq etip, «Hayyiw» aytqan. «Hayyiw» – balanın miyin tınıshlandırıp, onın muzıkāga bolǵan qābiletin de asırıp otıradı.

Qaragım menin jasında,
Maqpal taqıya basında,
Ashekoyli aq otaw,
Agasının qasında.
Hayda, hayda, naydası,
Qashan tiyer paydası,
Jaz tiymese gūz tiyer,
Appagımın paydası [4: 254].

Dayı jurtı tārepinen perzentke besik ākelgen waqıtta jas ananın jengeleri «Besik shabıw» dāsturin āmelge asırǵan. Onda jengeler besikti jasap, quda hām jek-jatlarına besik shabıwda tōmendegi qatarlardı belgili dārejede namāga salıp atqarǵan:

Kegeylinin suwları,
Kertigimnen kelmeydi,
Shomanaydın shalshıǵı,
Shontıgımnan kelmeydi,
Qonıratın balshıǵı,
Qoltıgımnan kelmeydi.
Shap-shap atım, shap atım,
Jem pulındı tap atım!
Al shaptıma, al shaptım,
Alapāga at shaptım,
Alarmam bar bolsa,
Alıp qalın, at sattım!

Eski zamannan tap būgingi kūnge shekem belgili dāstur sıpatında atqarılıp kiyatırǵan «Betashar» qosıqların esitpegen bir de bir qaraqalpaq bolmasa kerek. Biraq, qız uzatıwda atqarılǵan «Hawjar» qosıqları berneshshe jıllar ayılmay, gārezsizlik jıllarında, milliy ūrp-adetlerimizdin qayta tiklaniwine kūsh salıngannan keyin toylarda qayta janlay basladı. Feodalistlik dāwirinde jırlanǵan «Hawjar» qosıqlarında qızdın zorlıqqa ushırıp, oz teńine qosıla almay, jılap ketkenligi mına qatarlarda kōrinedi:

Qayın atamnın esigi,
Shengel esik hawjar,
Kirsem, shıqsam shashımdı,
Jular esik hawjar [4: 129].

Būgin toylarda atqarılıp atırǵan «Hawjar» qosıqları bolsa baxıtlı zamammızda oz qālewı menen turmıs qurıp atırǵan qızdın tilek-niyetleri menen suwǵarılıp, qayta islengen:

Qayın atamnın esigi,
Qutlı esik hawjar,
Terbeledi tōrinde,
Altın besik hawjar.

«Hawjar» qosıqlarınan basqa «Sınsıw», «Joqlaw» qosıqları da qayǵılı namalāga salıp aytılıp, kewil sherlerin tarqatıw, ārmānlı dūnyamn islerinen qapa ekenligin jetkeriw ushın aytılgan.

Qaraqalpaqlardıń tiykargı kasiplerinin biri - bahqshılıq bolǵanlıqtan, nebir jigitler balıq uslaw ushın aylap Aral tenizi boyında jatıwǵa mājbur bolǵan. Sonlıqtan, qaraqalpaq xalıq qosıqlarında suwǵa, tenizge baylamslı qatarlar kōp keltirilip, uzaq saparǵa ketken yarların kutıp otırǵan hayal-qızlardıń ishki debdiwleri suwretlengen.

Suwlap shashım tarayman,
Basıma jipek orayman,
Suygenimnin jolına,
Keshe-k ndiz men qarayman.

Agaranlap k ringen,
Tolqınbeken, tawmeken,
Motor qayıq aydağan,
Bizin s wer yarmeken.

Qızlar toparlasıp, qabaqların arqalap suwğa baratıranda birgelesip qosıqlar aytıp j rgen:

J rin qızlar, suw boyına barayıq,
Suwğa kelgen kemeshini k reyik,
Jaqsı bolsa joldas qılıp alayıq,
Jaman bolsa suwğa iytirip salayıq [1: 28].

Qaraqalpaq qosıqlarının ishinde belgili bolğan «Bilezigim» qosıgında da qız benen jigit suwdın boyında umıtılıp qaldırılğan qızdın bilezigi haqqında aytısadı. Bunnan basqa, diyqansılıq penen baylanıslı namalı qosıqlar da atqarılğan.

J weri ektim kendir menen aralas,
Bir yar tuttım orta boylı, qara qas,
Jurt aytadı senin yarın qara dep,
Qara h m bolsa hinji-marjan aralas [1: 26].

H tteki, eginlerin quslardan qorıp j rip te quslarga baylamslı qosıqlardan paydalangan:

 nge qus ushsa da ushpaydı kepter,
Aytpasan shıqpaydı ishtegi d rtler [4: 295].

Bul sıyaqlı qosıqlardı qızlar jumıs islep otırıp ta j rlaydı. Qosıqtın jalpı mazmunında  tkendegi tensizlik zamandagı qaraqalpaq qızlarının armanı s z etiledi. Qosıqtın h r qatarında qızlardın islep otırğan jumısları qosıp j rlanadı. Bunday qosıqlardın  lgileri t mendegishe bolıp keledi:

Sharıq iyirip, iyirip qolım talıptı,
Menin aynam qol sandıqta qalıptı,
Jurtın aynaları qollı qolında,
Menin aynam sergizdanlıq jolında.
Sharıq iyirip, sozıp aldım iyikke,
Yar keldi dep juwırıp shıqtım biyikke,
Jaman eken yar sağıngan jengejan,
Ishim toldı qısa menen k yikke [1: 228].

Kushli lirikalıq keshirmelerge bay bolğan «Qız Minayım» qosıgında qızlar suygen ashıgı kelgende uyqılap atırğan qızdı qosıq penen oyatpaqshı boladı

Qız Minayım uyqın qattı,
Jambasına giltin battı,
Kelgen yarın suwıqqa qattı.
Oyan endi, Qızminayım.
Ushekke shıqtım jatpaga,
Shiyrin labinnen tatpaga,
Menin qastım oyatpaga,
Oyan endi, Qızminayım [4: 302].

XIX asirge kelip jazba adebiyattın payda bolıwı menen shayırlar öz kōrgen bilgenlerin, ishki kewil-keshirmelerin qaqaz betlerine túsirip, shıǵarmalar dōrete basladı. Qazaq elinde júrip, toy berip atırǵan Qojban baydın toyında «Óz elindi tanıstır, qay jerden keldiń, qaraqalpaqlar kim?» dep berilgen sorawǵa qaraqalpaq shayı, kompozitorı, xoshhawaz qosıqshısı Ajiniyaz Qosıbay ulı qolına duwtar alıp, sol jerdiń ózinde «Ellerim bardı» qosıǵın yaddan shıǵarıp, toyǵa jıynalǵan xalıqqa qaraqalpaq xalqının elin, jerin, tabiyatın, ruwların, jigit-qızların, hátteki, zalım adamlarının da bar ekenligin aytıp tanıstıradı. Sol jerde qanday namaǵa salıp ayılǵan bolsa, sol kúyinde bizge jetip kelip, avtorı bolıwına qaramastan xalıq qosıǵı retinde atqarılıp kelmekte:

Sorasań elimdi Qojban bizlerden,
Qalpaǵı qazanday ellerim bardı,
Qate shıqsa keshirinler sózlerden,
Qıtay, Qonırat atlı ellerim bardı.
Jaylawım Úrgenish, arqası teniz,
Jawırını qaqpataı, malları semiz,
Ruxsatsız bir-birine salmas iz,
Birlikli Qomrattay ellerim bardı [2: 11].

Ajiniyaz shayı zaman qısıwmeti sebebinen ómirinin kóp jılların shet jerlerde ótkeriwge májbúr bolǵan. Sonın ushın da onın kópshilik shıǵarmalarında watan saǵınıshı yar saǵınıshı menen qosa jırlanadı.

Elinen ayrılgan diywana bolar,
Yarınan ayrılgan biygana bolar,
Hárreler ushıwban, parwana bolar,
Uyası buzılıp, paldan ayrılса [2: 46].

Xalıq arasında kenne tamlan «Bozataw» shıǵarmasın da Ajiniyaz Qosıbay ulı sol Bozataw kóterilisi sebepli tutqınǵa alınıp baratırıp, jol boyı jazıp júrgen, «Talıq» degen jerge kelgende qayǵılı namaǵa salıp, xalıqqa aytıp bergen hām xalıq kózlerinde jas penen qabıllanǵan. Bul qosıq neshshe jıllardan beri baqsılarımızdın suıyp atqaratuǵın shıǵarmasına aylamp, hátteki, dawirler ótiwi onın jana variantları da payda bolǵan. Bul, «Bozataw» shıǵarmasının haqıyqat xalıqlıq shıǵarma dárejesine kóterilgenligin kórsetedi.

Keter boldıq endi bizler bash alıp,
Xosh aman bol, bizden qaldıń Bozataw,
Xoshlasalı qara kózge yash alıp,
Xosh aman bol, bizden qaldıń Bozataw [2: 205].

Ajiniyaz Qosıbay ulının «Bolmasa», «Quba qus», «Ay alıp», «Gózzallar», «Barmeken», «Túser», «Kózlerim», «Ne bilsin», «Jaqsı», «Bir páriy» qosıqları da xalqımızdın suıyp tınlaytuǵın qosıqlarınan esaplanadı. Onın menen zamanlas jasagan, qaraqalpaq adebiyatında «demokrat shayı» dep tan alınan Berdaq Qargabay ulı da keleshek áwladlarǵa birqansha dōretpelerin qaldırǵan klassik shayı bolıp tabıladı. Onın «Balam», «Altı qız», «Qashan rahatlanadursan», «Ayralıq», «Ógizim», «Jaqsıraq», «Xalıq ushın», «Bulbil», «Magan ber» h.t.b. qosıqları qaraqalpaq kōrkem ōnerinde awır salmaqqa iye qosıqlar qatarınan orın alǵan.

Jumıs isle tuwılǵan son el ushın,
Janındı ayama elde er ushın,
Kindikten qan tamıp tuwǵan jer ushın,
Ólip ketkeinshe xızmet jaqsıraq.
Teren aqıl kerek sózdi dizbege,
Tınıq qıyal kerek bārin sezbege,

Suw ishinde uwayımsız j zbege,
Bir qayıq j zlegen saldan jaqsıraq [3: 82-83].

1883–1925-jıllarda  m r s rgen Janabay Qaraqtay ulı ataqlı palwan bolıwı menen bir qatarda d retiwshilik penen de shuğıllangan. Onın «Aqs ngil» qosıgı atqarılǵanda qulaǵı erben etpeytuǵın qaraqalpaq bolmasa kerek, qosıq xalıqtın j reginen orın alıp, xalıqlıq shıǵarma retinde atqarılıp kelmekte.

Aqs ngil deydiler senin atımdı,
Qazayaqlı deydi haslı zatındı,
Altına qaplayın aytqan ǵapındı,
M b rek jamalın k rdim Aqs ngil [4: 301].

Al, Ayapbergen Muwsaevtin «T riyp» qosıǵına keletuǵın bolsaq, k rkem- ner tarawına q dem taslaǵan h r bir baqsı yaqı qosıqshı  z d retiwshiligin usı qosıqtan baslap, joqarı shınlarga k teriledi, yaǵnıy, bul qosıqta qanday da bir sıyqlı sır barday atqargan adamǵa da, tınlǵan adamǵa da birdey zawıq, k terinkilik baǵıshlaydı, ruwxlandıratuǵın k shke iye. Ol qaraqalpaqlardıń m kan etken jerlerin, k lin, sh lin, batırların, sulıw qızların t mendegi taqılette maqtap k rsetedi:

Arjaq, berjaq bolıp eki san bolǵan,
B lim-b lim eller qaraqalpaqta,
 yrek ushıp,  anqıldasıp ǵaz qonǵan,
Aydın-aydın k ller qaraqalpaqta [4: 189].

Qaraqalpaq xalıq d stanlarında keltirilgen k plegen namalı qosıqlar da eleǵe shekem xalıq arasında, teatr saxnalarında tınlawshılar t repinen  lken h rmet penen qabıllanıp kelmekte: «Dembermes», « wezim», «N yleyin», «Bayshubar», «Miyank l», «Daǵları», «Adınnan», «G riybim», «Ays nem qulaq sal menin ahıma» j ne de xalıq qosıqları «Qızlar  yge kir», «Jengejan», «Bul joldan Ayxan qız  ttime», «Pashshayı k ylek» h.t.b. Bunday biybaha d retpelerdin m nis-mazmunın tereń anlap t siner ekenbiz, qaraqalpaq xalıq  zelden-aq k rgenli, tarbiyalı, s yler s zin tawıp s yleytuǵın, h rbir iske  lken juwapkershilik penen qaraytuǵın millet ekenligin anlaymız. Poetikalıq s z saplawına itibar bergenheimizde, bay ana tilimizdin mol ǵ ziynesinen slieber paydalanganlıǵın k remiz. Al, qosıqlardıń namalarına kelsek, j zikke qas qondırǵanday etip tanlanganlıǵı sebepli h rbir tınlawshının j rek t rinde m ngige m hirlenip qaları s zsiz.

Juwmaqlap aytqanda, joqarıda keltirilgen qosıqlardıń barlıǵı da qaraqalpaq  debiyatının  lgileri bolıp, h mmesinin  z naması,  z atqarıwshıları bar. Olardıń k pshiliginin qashan, qaysı asirde d regenligi haqqında anıq maǵlıwmatlar berilmegen, m mkin d wirler  zgerip olardıń ayırımlarının mazmunları da  zgergen bolıwı itimal, geybirewlerinin birneshe variantları da qolımızda bar, soǵan qaramastan xalqımızdin sheber k rkem  ner iyeleri bizge h m bizden keyingi awladlarga biybaha miyras retinde qaldırıwǵa bel baylaǵan h m bunnan keyin de at salısıp kiyatır. Solay eken, biz k rkem  ner iyelerin «Tariyx penen keleshek arasındagı altın k pir» dep shın m nisinde ayta alamız.

Paydalanılǵan  debiyatlar:

1. **Ayımbetov Q.** Xalıq danalıǵı. – N kis: «Qaraqalpaqstan», 1988.
2. **Ajiniyaz.** Tanlamalı shıǵarmaları. – N kis: «Ilım», 2014.
3. **Berdaq.** Tanlamalı shıǵarmaları. – N kis: «Qaraqalpaqstan», 1987.
4. Qaraqalpaq folklorı. K p tomlıq, V tom, – N kis: «Qaraqalpaqstan», 1980.

